

Q. D. B. V.

26
5

ATHENIENSIMUM
QVID NOVI?

EXPENDENS,

^{AD}
ENCÆNIA
GYMNASII ELBINGENSIS

D. XXVIII. NOV. A. MDCCXLVIII.

CELEBRANDA

AMPLISSIMOS, CONSULTISSIMOSQUE

**URBIS
PROCERES,**

COETEROSQUE

MUSARUM ET LITTERARUM
FAUTORES

ATQUE

AMICOS

SUMMOPERE COLENDOS

OFFICIOSE ET DECENTER

INVITAT

JOANNES LANGIUS,

ATH. RECT. P. P. ET BIBL.

ELBINGÆ, STANNO PREUSSIANO.

6 D. P. A.
MUSICA HISTORICA
GALLO NOVAE
EX LIBRIS
G. K.
HISTORIA
GUMASCHENGENSIS
D. AZZILO NIOU MDCCLXVIII
CEREBRALIA
AMULSSIMAE CONSULTISSIMAE
URBIS
PROGRÆ
MUSICA ET MUSICOGRAPHIA
HAUTORIS
AMICOS
SUMMOPERA COLDINDA
TATUM
ANNA LANCIA
P. 8. II. 4687

Atheniensium civitatem reliquas totius Græciæ Republicas & fortitudinis & divitiarum & eruditionis fama maximopere superasse, primumque omnes inter occupasse locum, historiarum evincant monumenta. a) Sive enim vel cogitando saltem persequimur ipsorum copias & rem bello acquisitam, nihil Mityleniis, Lacedæmoniis, Boeotiis ut & Thebanis, aliisque majorem incutere potuit terrorem, Athenis: sive opera, magno apparatu, multoque splendore & magnificentia quam plurimis locis exstructa, portumque piræum, mercatura & divitiis inferendis dignissimum respicias, nulla sane civitas ditior, majorique ornata fuit rerum copia & abundantia, Athenis: sive denique sapientiam & eruditionem quæras, nonne templa Apollinis & Minervæ, Gymnasia, Sapientiæ domicilia, ludi litterarii, & ut reliqua silentii peplo involvam, noctua illa symbolica, quam & in vexillis depictam & turribus mœnibusque superstructam fuisse legimus, in apricum ponunt, artes patriam sedemque habuisse Athenis?

Hinc quanquam per omnem, qua patet Græcia, Camoenis suis habebatur honos & in Olympo, Parnasso, Helicone, aliisque montibus juxta ac flaviis sacris Apollo cum Musis suis circumerrare credebatur, omnes tamen quinquennio absoluto Grajorum gentes ad Panathenæa, in honorem Minervæ celebra & Quinquatriis Romanorum perfecte respondentia, non nisi Athenas convocabantur. Ex quo facile apparet, Athenis quidem, ut ita dicam, litterarum Palladium & Musarum domicilium viguisse; non vero antiquam solum Atticam, sed omnem simul Græciam sapientiæ studio admodum deditam fuisse. Id quod divinus Apostolus, quo nemo unquam

Philosophorum tam accurate animorum εἰκόνας & ingeniorum characteres describere potuit, optime cognovit, dum: Judæi, inquit, portentum postulant & Græci sapientiam quærunt. b) Sicuti vero hanc Grajorum sapientiam, circa temporalia saltem & caduca versantem, stultitiam vocavit idem vir Θεόπνευστος; quippe sapientes se professi, stultos præstiterunt; c) ita Atheniensium in specie mentem atque indolem stylo Spiritus Sancti emphatico delineaturus, nominat illos Lucas εἰς ὁδὸν ἐτερον εὐκαρπίας ή λέγειν τὶ ή καὶ ἀκόσιον καυστέρον, i. e. interprete Beza, nulli alii rei vacantes, seu juxta Castallionem, ad nihil aliud idoneos, quam ut novi aliquid vel dicerent vel audirent. d)

Non est quod dicas, illud novitatis studium apud Athenienses ex amore sapientiæ provenisse, illosque novorum sectatores fuisse Philosophos ex schola aristotelica, qui vel in statione, porticu, basilica aut taberna sedendo, vel in foro locisque publicis circumambulando, suam propinantes doctrinam, nova dicebant, audiebant nova. Sicuti enim alii in Epicureorum, in Stoicorum verba alii jurasse leguntur; ita non in Gymnasio ptolemaeo vel in alia artium profitendarum sede, sed in vico martio Athenienses in genere omnes & illic peregrinantes hospites, suum aliorumque otium audiendis fabulis longisque disputationibus delectaturi, animum novitatis avidum prodiderunt. Paulum quippe, quem vel peregrinorum divisorum nuntiatorem vel ineptæ loquacitatis Magistrum judicarunt, huc adductum ita adloquebantur: Possimusne scire, quæ sit nova ista, quam tu loqueris, doctrina? Nam peregrina quædam auribus nostris adfers; itaque velimus cognoscere, quid sibi ista velint. e) Ast tantum absfuit, ut Atheniensium curiositas levitasque, qua Theophrasto contendente f) ex peregrinis

b) I. Cor. I, 22. add. J. M. Chladenii diss. de dispari Judæorum & Græcorum ingenio, fidei pariter inimico ad h. l. vid. Göttingische Zeitungen von Gel. Sachen 1748. 109. St. p. 868. &c.

c) Rom. I, 22.

d) Act. XVII, 21.

e) Act. I. c. v. 18-20.

f) in charact. c. IX.

regrinis aliisque quærebant: unde tu? quid dicas? habesne aliquid novi? habesne super hoc novi quicquam? omnibus placuisse; quin potius illam, atro notatam carbone, civibus suis sæpenumero exprobrasset Demosthenes, Græciæ Præceptor, scribens inter alia: nos interea (dicitur enim id, quod res est,) sedemus hic otiosi, cunctamur æternum, decernimus, sciscitamus denique, ecquid in foro novi. g)

Quo vero nova sciendi desiderio non solum litterarum & virtutis fama celebris illa Græcia, Græcosque inter præcipue Athenienses, sed mortalium plurimi laborare videntur. Quippe ita a natura comparatum esse, ut aures hominum novitate lètentur, nudaque rerum cognitione capiantur, h) illi nos docent, qui de ingenio humano commentati sunt. i) Hinc graviter, ut omnia, scribit k) Seneca: nemo usque adeo tardus & hebes & demissus in terram est, ut ad divina non erigatur ac tota mente consurgat, ubi novum aliquod e cœlo miraculum fulsit. Et post alia pergit: adeo naturale est, magis nova, quam magna mirari. Cui pollicem premunt Claudio Mammertus & eloquentissimus noster Cicero, quorum hic: omnes, inquit, l) trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem; ille autem: m) mortalium generi mos est, novi operis agnitione pellici. Nec est quod ad experientiam, multorum magistrum, hanc hominum indolem in plebe, quæ Phocylidis dicto πολύτροπος est, quotidie ob oculos ponentem, provocemus. Hæc enim novis rebus audiendis videndisque tanto quidem cum ardore semper inhiat, ut si destituitur iisdem, ipsa fingat, comminiscatur, spargat talia, quæ animos

g) in orat. II & III olyntiacæ. it. in responso ad epist. Philippi. Plura huc spectantia vi'efis in Lindhammers Erkl. der Apst. Gesch. ad C. XVII, 21. in not. it. Wolfii cur. philol. ad h. l.

h) Plin. L. I. ep. 19. & L. V. ep. 8.

i) c. g. Barclajus in iconæ animorum. Neuhusius in theatro ingenii humani. Jo. Dan. Major de abuso ingeniorum in scientiis.

k) in cap. I. L. VII. quest. natur.

l) L. I. de officiis.

m) L. I. c. I. de statu animæ.

natura curiosorum, nescio qua oblectatione ac jucunditate demulcent, aliis vero bilem s̄epe & stomachum pariunt, interdum quoque hepar movent. De quibus quam elegantissime cecinit Ovidius: n)

Venient leve vulgus, euntque

Mixtaque cum veris passim commenta vagantur:

E quibus hi vacuas implent sermonibus aures;

Hi narrata ferunt alio, mensuraque ficti

Crescit & auditis aliquid novus adjicit auctor.

Hanc vero curiositatem, hocque nova sciscitandi desiderium, pascendo animo & temporī fallendo aptum, speciem voluptatis subtilioris esse, intelligit omnis. o) Intellectui enim non exiguam adferunt delectationem p) & voluntatem mirum quantum adficiunt, quæ novitate, raritate & varietate se commendant. q) Nunquam sane novellarum lectioni & historiarum studio tantus favor tantaque inesset gratia, nisi varietas rerum & factorum maximam hic adferret voluptatem. Quamvis & nova, recensque inventa, quibus delectantur mortales, omnia inconstantiae legi subsint, vetustatisque indolem & naturam opinione citius induant. Qua de re audias Owenum egregie scribentem: r)

Quæ nova sunt, hodieque placent, non usque placebunt.

Cur ita? quæ nova sunt, non nova semper erunt.

Quodsi vero unquam ille Atheniensium genius curiosum novitatis studium commendavit, nunc sane commendat, ita ut ad illud reservati esse videamus seculum, in quo, quæ curiositatem & novitatem non redolent, curantur parum aut plane negliguntur.

Maxima

---

n) *Metam.* L. XII. fab. I.

o) vid. *Walchii phil. lex. sub tit. curios.* & *Budd. Th. Mor.* P. I. c. I. sect. §. 23. ***

p) *conf. Budd. exerc. de cult. ingen.* c. 3. & *elem. Phil. Pratt.* P. I. C. 2. Sect. 2. §. 81.

q) vid. *Becm. lin. doctr. mor.* c. IV. §. 18. & *Pippinij diff. de curioso novit. studio.*

r) in libro uno epigr. 173.

Maxima quidem nova in futuram i. e. novam terram, novumque coelum divina reservavit *έμησις*; interim & his in terris dies quasi diem, annus annum docet nova, non semper contemnenda. s) Nonne si præterita paululum tempora in memoriam revocamus, fatendum nobis erit, annum hunc, qui ad finem vergit, Civibus nostris multa, licet tristia suppeditasse? Incendia summa imis confudentia, procellæ navigantium trabi formidolosæ, tristesque amicorum mortuorum nuntii hoc in tempore fertilissimam segetem, messemque uberrimam protulerunt novorum, ast deplorandorum.

Interim dantur adhuc nova notatu digna, antiquæ gratiæ divinæ criteria: dantur nova, quæ Civibus grata, Musis læta esse possunt. Renovamus crastino die, en novum omni commendatione dignum! encænia anniversaria & memoriam insimul Gymnasii Elbingensis, centum & quinquaginta abhinc annis emendati. Non loquimur de ædificio Seminarii, cuius natalem semifecularem ultra centesimum celebrandi, si DEO placuerit! occasionem sequens dabit annus, t) sed de ipsa schola, cui tres sunt ætates, quarum prima ab A. MDXXXVI fundationem, altera ab A. MDL restaurationem, tertia vero ab A. MDXXVIII emendationem complectuntur. u) Quæ DEI est misericordia! quod periodum Gymnasii primam XIV, alteram XLVIII, tertiam vero CL, omnemque ipsius ætatem CCXII annis jamjam absolvæ voluerit.

Quodsi magna beneficia, multis annis in nos collata, magnas mereantur laudes, nostrum omnino erit, pro hoc litterarum cimelio ultra duo & quod excurrit secula Civibus nostris conservato, DEO T. O. M. devotissimas agere gratias, illiusq; conservationem rerum humanarum Statori ac Gubernatori ulterius commendare. Dum itaque non privata nobis res agitur sed publica, multorum cum ornamento conjuncta, haud

s) vid. plur. Rev. DN. Rittersdorffii: *Etwas Neues, occasione novi anni 1737 propositum.*

t) vid. Hartknochii preußische Kirchen-historie. I. V. c. II. §. 3.

u) Chr. Henckenii fontinalia Gymn. Elb. sacra. p. 38-39.

haud erit alienum a PATRONORUM dignitate & FAUTORUM humanitate, scholasticis votis, tyronumque exercitiis interesse.

Veniatis ergo, VIRI ILLUSTRIS, PER-MAGNIFICI, GENEROSI & AMPLISSIMI URBIS PROCERES, DN. DN. BURGGRABIE REGIE, PRÆSES, PRÆ-CONSULES, CONSULES, MÆCENATES & PATRONI, OMNI OBSERVANTIÆ CULTU PROSEQVENDI; RELIQVI etiam CUJUSVIS ORDINIS, DIGNITATIS & PROFESSONIS MUSARUM AMICI & FAUTORES LONGE ÆSTUMATISSIMI, & ad publicas VESTRAS curas Gymnasii quoque conservationem, VESTRO seculo, posteritati VESTRÆ dignam pertinere, crafina, DEO dante! luce de-claretis, submissa mentis veneratione rogamus, obsecramus.

Quam quidem immeritam NUTRITORUM & PATRONORUM erga scholam propensionem, brevissimo de *ELBINGA Musis amica* discursu, non debita modo gratiarum actione agnoscemos, sed perpetuis quoque NUMEN ALTISSIMUM defatigabimus precibus, ut nobis semper constet illud Pauli:

Vetera præterierunt. Ecce nova facta sunt omnia!

Dab. Elb. d. XXVII. Nov. A. MDCCXLVIII.

TRIPLEX
HOMINUM
CURIOSITAS
ACTUS ORATORII
ARGUMENTUM.

Prologus.

CHRIST. JAC. LAURENTZ proposita dicendi materia,
DN. DN. PATRONORUM atque AUDITORUM
captare annititur benevolentiam.

Act. I.

De

VANA HOMINUM CURIOSITATE.

Ch. I.

Michael Truhart

Quid novi? interrogans,

in solvenda hac quæstione paratissimos videt socios suos	
Jacob Lampert,	Christoph Silber,
Joh. Jac. Meyer,	Johann Schmid,
Michael Ernst v. Münchhausen,	Christian Daniel Egidius,
Joh. Gottfried Schmid,	Johann Schadewald,
Joh. George Hoffmann,	Christian Schadewald,
	Christian Weeck.

Ch. II.

JOANNES LEONH. WÆCHTER *eruditum* fingit, *vana curiositate superbientem*, quem opinione nimium agitari affirmant comites

Johann Gottfried Henning,
Johann Adolph Kloß,
Gottfried Kavetau.

Ch. III.

Vanam eruditorum curiositatem delineant
JO. SAM. HEMPEL,
JO. HINGELBERG,
JO. MELCH. WILDFANG.

Ch. IV.

Vanae hominum curiositatis fontem atque scaturiginem quærunt,
& quam querunt, inveniunt
Johann Heinrich Begmann, monitore,
Joh. Dominic Bittert, in prima illa Parentum pri-
morum curiositate,
Salomo Schönwald,
Ernst Holz,
Friederich Engelcke,
Christoph Kopka,
- ambitione,
- æmulatione stolida,
- turpis lucri cupidine,
- otio & voluptate.

*
GEORGE SAMUEL ROGGE *de vana curiositate, in Re-*
publ. noxia, verba facit.

Act. II.

De

UTILI HOMINUM CURIOSITATE.

Ch. I.

Pueri utili curiositatis studio se tradentes, provocati a
Daniel Wilhelm Vorloff,
fingunt,

Johann Ernst Fieß,	eruditum,
Dirk Bruinvisch,	bibliopolam,
Jacob Mnioch,	militem,
Michael Ernst Thomas,	aromatarium,
Justinus Benjamin Froesewit,	mercatorem,
Nathanael Friedrich From,	oenopolam,
Ephraim Meyer,	artificem,
Johann Gottfried Hinz,	musicum.

Ch. II.

Utrum curiositati doctae aliquid temporis dandum sit? inquirunt
 CHRISTOPHORUS HEINRICH,
 JOANNES WILHELMUS FROESEWIT,
 SAMUEL LEONHARD WÆCHTER,
 JOANNES CHRISTIANUS ENGELCKE.

*

JOANNES GOTTHELF SEIDLER *de curiositate docta,*
communi litterarum altrice, sermonem instituit.

Ch. III.

Ad causas curiositatis utilis doctæque referunt
 Christian Gottfried Egidius, }
 Abraham Kramp,   } amorem virtutis & veritatis,
 Johann Silber,   }
 Jacob Friedr. Achenwall,   studium boni publici,
 Samuel Pölk,   }
 George Sigismund Pölk,   } favorem Magnatum.
 Johann Adolph Wegmann,   }

*

JOANNES JACOBUS KINTZEL docet, quod *honos & munificientia Mæcenatum doctam, utilemque alat curiositatem.*

Act. III.

De

PIA ET SALUTARI HOMINUM CURIOSITATE.

Ch. I.

Hanc salutarem curiositatem, a cognitione sui ipsius inchoandam,
 in contemplandis beneficiis divinis quiescere, contendunt
 Johann Bruinvisch,
 Joh. Jac. Rittersdorff,
 Wilhelm Truhart,
 Christian Gottfried Brauser,
 Johann Heinrich Porsch.

*
JO. MICHAEL SIEFFERT, *Augustini personam induens,
piæ curiositatis affectu perculsus, Christum in carne
videre, optat.*

Ch. II.

*Salutaris illa curiositas in omnibus fidei articulis, præsertim vero
in nativitatis Christi mysterio locum habet, affirmantibus*

GODOFREDO HINGELBERG,

GODOFREDO KOTTOWSKI,

GODOFREDO ARND,

GEORGIO FRID. HENNINGS.

Ch. III.

*Salutarem piamque curiositatem, e nativitate J. C. petendam
delineant, & quidem*

JO. BENJAMIN GRUNAU, *Angelorum,*

DAN. WILHELM. CROVEKE, *Pastorum,*

MICHAEL HAHN, *Magorum.*

Ch. IV.

*Utrum curiositas salutaris ad hanc solum vel futuram etiam
pertineat vitam? inquirunt*

Joannes Jacobus Martini,

Jo. Jac. Horn,

Daniel Lebrecht Rogge,

Carolus Dan. Laurentz.

Tandem

Eph. Rittersdorff Christianos adhortatur, ut piæ huic & salutari
curiositati, cum vera fide conjunctæ, totos se tradant.

Epilogus.

CHRISTIANUS ZACHARIAS SKUBOWIUS, peractis
DEO debite pro Gymnasi conservatione, PATRO-
NISQUE pro navata auscultandi patientia gratiarum
actionibus, oratione poëticis adstricta numeris
scenam claudit.

*

*